

İSRAİL'İN HAMAS SAVAŞI BAĞLAMINDA TEOPOLİTİK MOTİVASYONU İLE MÜTTEFİKLİK İLİŞKİSİNİN BÖLGESEL ETKİ ANALİZİ

Mehmet EMİR¹

Öz: İsrail, Ortadoğu coğrafyasında çok önemli bir aktördür. Kuruluşundan günümüze kadarki eylemleri daima dikkat çekici olmuştur. Tarihsel süreçte sırasıyla 1948, 1967 ve 1973'te girdiği savaşlardan galip olarak ayrılmıştır. Bulduğu coğrafya, istikrarsız ve çatışmacı bir görünümde-dir. Dolayısıyla, İsrail açısından çatışmaların aralıklarla da olsa devam ettiği genel bir politik süreç hali söz konusudur. Ancak Gazze Şeridi'nde cereyan eden son İsrail-Hamas Savaşı, gerek başlangıcı, gerekse de devamı açısından öncekilerden farklılıklar içermiştir. İsrail-Hamas Savaşı Realizm teoriyle değerlendirilmiştir. İsrail Başbakanı tarafından yapılan açıklamalar doğrultusunda çatışmalarda ise dini motivasyonun çok güçlü olduğu görülmüştür. Bunun yanında, yaşanan sivil kayıplarının çok fazla olması, dünya kamuoyunda yaygın bir gündem oluşturmuştur. İsrail'in Lübnan ve Suriye'deki son operasyonları da Hamas ile olan savaşından bağımsız değildir. İsrail, müttefikleri ABD, İngiltere ve bazı Avrupa Birliği üyesi devletlerden de askerî harekâtına dair güçlü bir destek almıştır. Üstelik bu destek, uluslararası hukuka riayet edilmemesine rağmen devam etmiştir. Uluslararası örgütler bağlamında bugüne kadar herhangi bir ciddi yaptırımdan müttefiki ABD'nin desteği ile kurtulan İsrail açısından bu alanda da bir ilk yaşanmıştır. Zira Güney Afrika tarafından İsrail'in eylemlerine yönelik olarak Uluslararası Adalet Divanı'na başvuruda bulunulmuştur. Başvurunun kabul edilmesine müteakip yargılama sürecine geçilmiştir. Halen devam eden hukuki sürecin nasıl sonuçlanacağı zaman içerisinde belli olacaktır. Neticede, İsrail'in vadedilmiş topraklar motivasyonu ile icra ettiği politik, ekonomik ve askeri hamleleri, Ortadoğu bölgesinde birçok aktörü etkilemeye devam etmektedir.

Anahtar Kelimeler: *İsrail, Hamas, Savaş, Teopolitik, ABD.*

Article Category: International Relations

Date of Submission: 14.02.2024

Date of Acceptance: 29.02.2024

¹ Dr., Uluslararası İlişkiler
Email: mehmetemir019@gmail.com.
ORCID: 0000-0003-3143-1439.

REGIONAL IMPACT ANALYSIS OF ISRAEL'S THEOPOLITICAL MOTIVATION AND ALLYSHIP RELATIONSHIP IN THE CONTEXT OF THE HAMAS WAR

Abstract: Israel is a significant actor in the Middle East geography. Its actions from its establishment until today have always been remarkable. Historically, it emerged victorious from the wars it fought in 1948, 1967, and 1973, respectively. Its geography has an unstable and conflicting appearance. Therefore, for Israel, there is a general political process in which conflicts continue, albeit intermittently. However, the last Israel-Hamas War in the Gaza Strip had some differences from the previous ones in terms of both its beginning and its continuation. The Israel-Hamas War was evaluated with the Realism theory. In line with the statements made by the Israeli Prime Minister, it was seen that religious motivation was powerful in the conflicts. In addition, the high number of civilian casualties has become a major agenda item in the world's public opinion. Israel's latest operations in Lebanon and Syria are not independent of its war with Hamas. Israel has received strong support for its military operation from its allies, the United States (U.S.), the United Kingdom, and some of the European Union member states. Moreover, this support continued despite not complying with the international law. Israel has so far escaped any serious sanctions in the context of international organizations with the support of its ally, the U.S. However, recently an application was made by South Africa to the International Court of Justice regarding Israel's actions. Following the acceptance of the application, the trial process started. How the ongoing legal process will conclude will become clear over time. In conclusion, Israel's political, economic, and military moves motivated by the promised land continue to affect many actors in the Middle East region.

Keywords: *Israel, Hamas, War, Theopolitics, United States.*

Giriş

Ortadoğu bölgesi ve bu bölgedeki gelişmeler, günümüz dünyasında uluslararası ilişkiler alanında dikkat çekicidir. Özellikle bölgenin istikrarsız yapısı ve kaçınılmaz çatışmacı ortamı nedeniyle yaşanan politik, ekonomik ve askeri gelişmeler, küresel siyaset bağlamında da sonuç doğurucu niteliktedir. Bölgede hamleleri dikkatle izlenen başat aktör ise İsrail'dir. İsrail, kuruluş süreci, katıldığı savaşlar, müttefiklik ilişkileri, tarihsel süreçteki misyon ve vizyonuyla hamleleri takip edilen en önemli devlettir. İsrail, sırasıyla 1948, 1967 ve 1973 yıllarında büyük bölgesel savaşları kazanması ve ulaşmak istediği vadedilmiş topraklar hedefiyle bölgede sürekli bir eylemsellik içindedir.

İsrail, kuruluşundan beri topraklarını genişletme (yayılma) politikası izlemektedir. İsrail'in devlet politikasında çok güçlü bir dini geleneğe bağlılık da gözlenmektedir. Din, bu ülkede hayatın her alanındadır. Dolayısıyla, dinin politik, ekonomik ve askeri hedefler ve eylemlerde de belirleyiciliği çok güçlüdür.

Son İsrail-Hamas Savaşı, birçok yönüyle farklılıklar içermiştir. İsrail'in politikalarındaki din etkisi, bizzat Başbakan Binyamin Netanyahu'nun beyanlarıyla ortaya çıkmıştır. Bunun yanında, müttefiklik ilişkileri açısından da güçlü bağlara sahip bir İsrail'in eylemselliği görülmüştür. Çatışmalarda yaşanan can kaybının çok büyük bir kısmının sivillerden oluşmasına rağmen, İsrail'e müttefikleri tarafından verilen stratejik desteğin azalmadığı tespit edilmiştir. Batı dünyasındaki büyük güçlerin İsrail'e verdiği destek nedeniyle, bu ülkenin harekât potansiyeli hemen her alanda katlanarak artmaktadır.

İsrail Başbakanı tarafından askeri harekâta çeşitli dini gerekçeler sunulmuştur. Bu bakımdan, İsrail'in icra ettiği askeri operasyonun Teopolitik yönüyle de büyük önemi vardır. İsrail açısından varılmak istenen ana hedefin vadedilmiş topraklar üzerinde tam hâkimiyet sağlamak olduğuna şüphe yoktur. Dolayısıyla, revizyonist ve çatışmacı bir politika izleyen İsrail'in dini motivasyonunu anlamak önemlidir. İsrail'in icra ettiği revizyonist politikalar, bu çalışmada Teopolitik çerçeveden analiz edilmiştir. İsrail'in Hamas savaşı sırasında oluşan can kaybının büyük bölümü kadın ve çocuk sivillerden oluşmuştur. İsrail, bunun yanında Lübnan'da ve Suriye'de de çeşitli operasyonlar gerçekleştirmiştir. Düzenli olarak gerilimin tırmandırılması stratejisi izlenmesine rağmen ise, müttefiklik ilişkilerinde herhangi bir zayıflama görülmemiştir. Bu çalışmada, İsrail'in Hamas savaşı bağlamında ABD, İngiltere ve Avrupa Birliği ülkeleriyle olan müttefiklik ilişkisi de değerlendirilmiştir. İsrail'in icra ettiği operasyonlar, günümüze kadar özellikle ABD'nin desteği ile uluslararası hukuk kapsamında cezasız kalmıştır. Ancak son Hamas savaşındaki sivil kayıpların çokluğu nedeniyle, bu ülkeye

karşı uluslararası camiada ciddi tepkiler oluşmuştur. Bu durum karşında, Güney Afrika Cumhuriyeti tarafından Uluslararası Adalet Divanı'na insanlığa karşı suç işlendiği gerekçesiyle başvuruda bulunulmuştur. Uluslararası Adalet Divanı tarafından kabul edilen davanın duruşmalarına başlanmıştır. Tarihsel süreçte bu bağlamda bir ilk yaşanmıştır. Bu sürecin İsrail açısından ne kadar caydırıcı olacağı bugünden kestirilemese de, uluslararası hukuk tarafından İsrail'in eylemleri ilk defa suç kapsamında incelenmektedir. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından çatışmaların durması önerisi ise ABD tarafından defalarca kez veto edilmiştir. Çalışmada, İsrail'in Hamas ve Ortadoğu devletleriyle mücadelesinde uluslararası hukukun işlerliği ve uluslararası örgütlerin yaklaşımları da değerlendirilmiştir. Nitekim İsrail'in revizyonist eylemleri Ortadoğu'da birçok aktörü uluslararası ilişkiler bağlamında etkilemiştir. Hamas savaşının devamı niteliğindeki müdahaleler, yeni ve farklı yaklaşımları da beraberinde getirmiştir. İsrail'in aktif olarak çatışmacı bir politika izlemesi ve revizyonist yaklaşımı, yakın zamanda Ortadoğu'da yaşanan gerilimi anlamak yönüyle çok elverişli bir örnek sunmaktadır. Bu bağlamda, bu araştırmada İsrail'in revizyonist eylemlerinin Ortadoğu'ya dair ne tür etkiler yaptığı analiz edilmiştir.

1. İsrail'in Revizyonist Eylemlerinin Teopolitik Motivasyonu

İsrail'in geleneksel olarak tarihinden kaynaklanan temel politik motivasyonu dini temellere dayanmaktadır. Yahudiler, büyük sürgünler ve kıyımlar yaşamış bir toplum olarak, dini inanışlarına daha sıkı bir şekilde sarılarak görece varoluş mücadelesi vermişlerdir. Bu bağlamda, İsrail'in politik, ekonomik ve askeri eylemselliğinin tamamlayıcı unsuru dindir.² Yahudiler, dini inanışları gereği, kendilerine belirli bir alandaki toprakların vadedildiğine inanmışlardır. İsrail'in günümüzdeki temel politikaları da, vadedilmiş toprakların tekrar ele geçirilmesine ve burada tam hâkimiyete dayanmaktadır.

Yahudi inancına sahip olan İsrail vatandaşları için, bu kavram hem bir ırk, hem de bir dini temsil etmektedir. Her iki yönüyle de dışa kapalı bir yaklaşım vardır. Diğer bir ifadeyle, dışarıdakilerle genişleme hedefi yoktur. Dolayısıyla, bütün vizyon ve misyon yalnızca Yahudilere göre şekillenmektedir. Yahudi inancında kendilerini "*Tanrı'nın seçilmiş halkı*" olarak görme düşüncesi çok kuvvetlidir. Kendileri Tanrı'nın seçilmiş halkıyken, diğer insanların ise onların hizmetine verildiğine inanmaktadırlar. Bu yönüyle, Yahudiler dışında

² Mehmet Emir (2023), "İsrail'in Gazze Operasyonu Bağlamında Değerlendirmeler", Uluslararası Politika Akademisi, 13.12.2023, Erişim Tarihi: 13.01.2024, Erişim Adresi: <http://politikaakademisi.org/2023/12/13/israilin-gazze-operasyonu-baglaminda-degerlendirmeler/>.

kalan insanlar “*goyim*” olarak adlandırılmaktadır.³ Yahudi inancında goyim kavramı, insan ile hayvan arasındaki bir varlığa işaret etmektedir. İnanca göre, goyimler, yeterli seviyede düşünce kabiliyetine sahip değildir ve görevleri Tanrı’nın seçilmiş halkına hizmet etmektir. Doğal olarak, Yahudi inancı dışlayıcı niteliktedir ve diğerlerine karşı üstünlük iddiası içermektedir.

Siyonizm, bazı istisnalar olmakla beraber İsrail Devleti’nin baskın ideolojisidir. Siyonizm’e göre, Fırat ve Dicle nehirleri arasındaki bütün topraklar Yahudilere vadedilmiştir. İsrail’in günümüzdeki temel devlet motivasyonu da adım adım bu toprakların ele geçirilmesine dayanmaktadır. Siyonist bakış açısı, kaçınılmaz olarak çatışmacı bir doğaya sahiptir.⁴ Zira bu topraklar üzerinde egemen bazı devletler vardır. Hiçbir egemen devlet toprak hâkimiyetinden kendi rızasıyla vazgeçmeyeceğinden dolayı, bu bölgede bu mantıkla çatışmalar kaçınılmaz olmaktadır. İsrail’in tarihindeki savaşlar, bulunduğu coğrafyada varoluşsal olduğu kadar revizyonist de olmuştur. 1948, 1967 ve 1973 savaşları sonucunda her seferinde kârlı çıkan ise İsrail olmuştur. Bu pozitif durum, Yahudilerin aynı zamanda dini inanışlarında da yer alan eylemi gerçekleştirme motivasyonunu kuvvetlendirmiştir. Siyonizm’in Ortadoğu’da etkili bir ideoloji olması ise, bölge ülkelerinin bazıları için büyük bir tehdit unsurudur. Zira çatışmacı bir ideolojinin sonucunda, bazı devletler, hukuk ve insan haklarının uygulanması noktasında çok büyük bir tehlikeyle karşı karşıyadırlar.

İsrail’in son Gazze Şeridi saldırılarında Başbakan Binyamin Netanyahu’nun söylemleri özellikle dikkat çekmiştir. İsrail gibi dini temeller üzerinde şekillenen bir devlet için Başbakan Netanyahu’nun dini söylemi üzerinde dikkatle durmak gerekmektedir. Netanyahu, “*Yeşaya kehanetlerini yerine getireceğiz*” sözleriyle⁵, Uluslararası İlişkiler alanında pek rastlanmayan dini bir söylemi ifade etmiştir. Bu yaklaşım, Uluslararası İlişkilerde analiz edilen yaygın söylem içerikleriyle uyuşmamaktadır. Bu bakımdan özellikle dikkat edilmesi gereken bir niteliktedir. Netanyahu, bu söylemiyle, ülkesinin eylemlerinde dini motivasyonun ne kadar kuvvetli olduğunu ortaya koymuştur. Gerçekleştirilmek istenen eylemin bütünleyici unsurunun dini hedefler olduğu açıkça belirtilmiştir. Ayrıca, bunun söylemsel olarak dünya kamuoyuna açıkça duyurulmasında da bir sakınca görülmemiştir. Kısacası, politik ve askeri hedefler dini bir motivasyonla sağlanmak istenmiştir. Diğer bir ifadeyle, Teopolitika’nın söylemsel gücü eyleme

³ Salime Leyla Gürkan (2013), "Yahudilik", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Erişim Tarihi: 26.01.2024, Erişim Adresi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/yahudilik>.

⁴ M. Lütfullah Karaman (2009), "Siyonizm", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Erişim Tarihi: 26.01.2024, Erişim Adresi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/siyonizm>.

⁵ NTV (2023), "Netanyahu'dan Gazze'ye Kara Harekatı Hazırlığında "Yeşaya Kehanetleri" Vurgusu: Yeşaya Kehanetleri Nelerdir?", 27.10.2023, Erişim Tarihi: 12.12.2023, Erişim Adresi: <https://www.ntv.com.tr/galeri/dunya/netanyahudan-gazze-ye-kara-harekati-hazirliginda-yesaya-kehanetleri-vurgusu-yesaya-kehanetleri-nelerdir,ZBDhTWx6AkupBffp-sGj7g/eleDQ-w9H0SZWqJV3djeKw>.

yansımıştır. Bu nedenle, İsrail-Hamas Savaşı'nda İsrail'in yaklaşımının Teopolitika yönüyle icra edildiği kanıtlanmıştır. Sonuç olarak, İsrail-Hamas Savaşı'nda İsrail Devleti'nin politik ve askeri eylemselliğinde dini motivasyonunun çok güçlü olduğu görülmüştür.

İsrail, kuruluşundan itibaren bir güvenlik devleti olmuştur. Devletin varlığı, değişmez bir şekilde katı güvenlik anlayışıyla beraber değerlendirilmiştir. Dolayısıyla, devletin uyguladığı politikaların temelinde güvenlik anlayışı ön plandadır. Devletin çıkarları için atılan adımların tamamı da bu güvenlik yaklaşımı çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. İsrail'in çatışmacı ve revizyonist yaklaşımı için güç kullanma motivasyonu çok yüksektir. Bütün politikaların odağında güvenlik merkezli bir çıkar anlayışı vardır. Devletin politik, ekonomik ve askeri çıkarlarını gerçekleştirmek için kullandığı dini söylemler ise etkili ve elverişli bir motivasyonu sağlamaktadır. Dolayısıyla, İsrail Devleti'nin çıkarları ile dini söylem ve eylemleri arasında doğrusal bir bağlantı vardır.

Siyonizm'in dini boyutu ağırlık kazansa da, farklı yönleri de vardır.⁶ Örneğin, Siyonizm'i yalnızca kültürel bağlamda benimseyen ateistlere de rastlanılmaktadır. Bunun yanında, İsrail içinde Siyonizm'den farklı dini, siyasi ve kültürel yaklaşımlar da vardır. Bu noktada özellikle seküler akımlar dikkat çekmektedir. Seküler düşüncedeki Yahudilerin çoğunluğunu Doğu Avrupa ve Sovyetler Birliği'nden gelenler oluşturmaktadır.⁷ Yeni kurulan devletin ekonomik sistemin nasıl olması gerektiği ile ilgili olarak ilk yerleşimler esnasında Rusya'dan gelenlere karşı Avrupa'dan göç edenler kapitalizm ve özel mülkiyet temelli bir yaklaşımı benimsemişlerdir.⁸ İsrail'in kuruluş safhasında asıl etkili olan göçmenler ise Avrupa'dan gelenlerdir. Devletin dil, din, tarih, kültür ve edebiyat gibi konulardaki kuruluş planı, daha çok onların istediği doğrultuda şekillenmiştir.⁹ Seküler düşüncedeki Yahudiler için devletin varlığı her yönden politik, ekonomik ve askeri güçlenmeye bağlıdır. Devlet düzeninin devamı için savunma, altyapı ve ekonomik gelişim ön plandadır.

Farklı düşüncedeki bazı Yahudilerin inanışlarına göre ise, Mesih yeryüzüne gelmeden önce kurulmuş bir İsrail Devleti meşru değildir. Bu şekilde kurulmuş bir devletin beklenen devlet yapısı ile özdeşleşmediği vurgulanmaktadır. Dolayısıyla, mevcut devlet düzenine temelden

⁶ Cengiz Batuk & Rabia Mert (2017), "Sekülerlik ve Dindarlık Arasında Sıkışmış Modern Bir Devlet Olarak İsrail", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 43, ss. 100-101.

⁷ Ufuk Ulutaş vd. (2012), *İsrail Siyasetini Anlama Kılavuzu*, Ankara: SETA Yayınları, s. 12.

⁸ Eliezer Ben-Rafael & Stephen Sharot (1991), *Ethnicity, Religion and Class in Israeli Society*, Cambridge: Cambridge University Press, ss. 26-27.

⁹ Colin Shindler (2013), *A History of Modern Israel*, Cambridge: Cambridge University Press, ss. 12-13.

karşı olan aşırı dini bir yaklaşımın varlığı da söz konusudur. Bu şekilde inanan aşırı dindarlar, zorunlu askerlik ve çalışma başta olmak üzere seküler yapıyla çekişmektedir.¹⁰

İsrail'in devlet yönetimine dair dindar Yahudiler Mesih'i beklmeleri nedeniyle geleceklerine göre, seküler Yahudiler ise eski parlak günlerine duyulan özlemden dolayı geçmişlerine göre bir yaklaşımı benimsemişlerdir.¹¹ Seküler inanca sahip olan Yahudiler bütün hukuk kurallarının meclis (Knesset) tarafından yapılmasını isterken, buna karşılık dindarların ise kendilerine özgü dinsel hukukları çerçevesinde mahkemeleri vardır.¹² Bunlar, dini değerlere ve yaşayışlara devletin karışmasını istememektedirler.

İsrail'in bir Yahudi devleti olarak tanımlaması, onun hem etnik, hem de dini yönüne işaret etmektedir. Dinsel bakış açısı Yahudilerin Müslümanlarla olan gerilim ve çatışmalarına karşılık gelirken, etnik yön ise Yahudilerin Araplarla olan sorunlarına yönelik olarak kavramsallaşmıştır.¹³ İsrail, etnik yönüyle çıkarlarını gerçekleştirmek isterken, dini yönüyle de çıkarların gerçekleştirilmesine yönelik bir motivasyon sağlanır. Ancak bu iki kavramın örtüştüğü ve ayrıştığı noktalar vardır. Neticede, İsrail Devleti, yalnızca Yahudi ırkından oluşmamaktadır. Günümüzde nüfusun yaklaşık yüzde 20'si Filistinli Müslümanlardır. Dolayısıyla, devlet homojen bir yapıda değildir. Seküler Yahudilerin tamamı aynı görüşte olmasa da, demokrasi temelli bir yaklaşımla devletin imkân ve olanaklarının fırsat eşitliğine göre dağıtılmasını desteklemektedir. Buna karşılık, devleti dini odaklı tanımlayanlar ise devletin bütün politikalarının Yahudi şeriatına göre olmasını gerektiğine inanmaktadırlar.¹⁴ Ancak dikkat edilmesi gereken asıl nokta, seküler Yahudilerin de dini bakış açılarının güçlü olduğudur. Dolayısıyla, dini bakış açısı seküler kesimde de tamamen elden bırakılmamaktadır. Zira iki grup arasında aynı ırktan olmanın yanı sıra, vadedilmiş topraklara sahip olunması yönüyle de güçlü bir bağ vardır.¹⁵ Sonuç olarak, Yahudiler arasında dini motivasyon vazgeçilemez bir birleştirici unsur veya tutkaldır. Dini motivasyonda Siyonizm ise baskın bir şekilde uygulanmaktadır. Dolayısıyla, bu yaklaşım dışlayıcı, çatışmacı ve revizyonist politikaların esasını oluşturmaktadır.

¹⁰ Ufuk Ulutaş vd. (2012), *İsrail Siyasetini Anlama Kılavuzu*, s. 23; Adam Baki (2004), "Kutsal Toprak, Mesih ve Terör", *Dini Araştırmalar*, Cilt 7, Sayı: 20, s. 65.

¹¹ Yael Zerubavel (1997), *Recovered Roots: Collective Memory and the Making of Israeli National Tradition*, Chicago: University of Chicago Press, s. 13.

¹² Ruth Gavison (1999), "Jewish and Democratic? A Rejoinder to the "Ethnic Democracy" Debate", *Israel Studies*, Cilt 4, Sayı: 1, ss. 44-45; Cengiz Batuk & Rabia Mert (2017), "Sekülerlik ve Dindarlık Arasında Sıkışmış Modern Bir Devlet Olarak İsrail", s. 108.

¹³ *A.g.e.*, s. 107.

¹⁴ Ruth Gavison (1999), "Jewish and Democratic? A Rejoinder to the "Ethnic Democracy" Debate", s. 53.

¹⁵ Cengiz Batuk & Rabia Mert (2017), "Sekülerlik ve Dindarlık Arasında Sıkışmış Modern Bir Devlet Olarak İsrail", s. 112.

2. İsrail'in ABD, İngiltere ve AB ile İlişkilerinin Hamas Savaşı Bağlamında Değerlendirilmesi

İsrail'in 7 Ekim 2023 tarihinden beri Hamas ile süren savaşı, birçok yönden yeni yaklaşımlar içermiştir. Hamas'ın ilk saldırılarının ardından Gazze Şeridi'nde başlatılan yoğun saldırı girişimleri dünya kamuoyunda başlıca gündem maddesi olmuştur. İsrail'in askeri gücü, Kara, Hava ve Deniz Kuvvetleri unsurlarından oluşmaktadır. İsrail'in askeri kuvveti dünya sıralamasında 18. basamakta yer almaktadır.¹⁶ İsrail, düzenli ordusunun askeri gücü bakımından yeterli seviyededir. Bu konumu, onun moral ve motivasyon gücüne de doğrudan etki etmektedir. Tarihsel süreçteki başarıları, İsrail'in daha güçlü bir politik duruş sergilemesine neden olmaktadır. Bütün bunlara rağmen, Hamas'ın örgütsel yapısı düzenli ordu yapılanmasıyla benzerlik göstermediği için, İsrail açısından Gazze Şeridi'nde yürütülen savaşta büyük zorluklarla karşılaşmıştır. İki yapı arasında asimetrik bir güç farkı olmasından dolayı, Hamas, dağınık ve tüneller vasıtasıyla esnek bir eylem tarzı izlerken, rehine pazarlıklarını da güçlü bir koz olarak kullanmaktadır.¹⁷ İsrail açısından zorlu koşullar altında sürdürülen askerî harekâta sivillerin can kaybı ise büyük bir önem taşımamıştır. İsrail'in Gazze Şeridi'ndeki saldırıları sonucu büyük çoğunluğu kadın ve çocuklardan oluşan 30.000'den fazla Filistinli hayatını kaybetmiştir. Savaşta kayıpların çok büyük kısmının sivillerden oluşması, hedef gözetiminde ayırım yapılmadığı algısını doğurmaktadır. Şiddet olayları, ayrıca düzensiz göçü de tetiklemektedir.¹⁸ İsrail'in eylemleri çerçevesinde müttefikleri ile olan ilişkileri de bu süreçte önem kazanmıştır. Bu bağlamda, İsrail'in ABD, İngiltere ve Avrupa Birliği ile köklü tarihsel ilişkileri vardır.

Tarihsel süreçte İsrail ve ABD arasında çok güçlü bir müttefiklik ilişkisi vardır. İsrail'in kuruluşundan beri, bu ilişkideki politik, askeri ve ekonomik etkileşim sürekli olarak gelişim göstermiştir. İsrail'in eylemlerindeki moral üstünlüğü, özellikle ABD'nin sağladığı destekten (**Tablo I**) kaynaklanmaktadır.¹⁹ Son İsrail-Hamas Savaşı'nda da ABD'nin İsrail'e çok güçlü desteği görülmüştür. ABD Başkanı Joe Biden'in "*Yahudi değilim ancak ben de Siyonistim*" sözü, aslında birçok şeyi özetlemektedir.²⁰ Başkan Biden, ABD'nin İsrail'in askerî harekâtını

¹⁶ GFP (2023), "2023 Military Strength Ranking", Erişim Tarihi: 10.01.2024, Erişim Adresi: <https://www.globalfirepower.com/countries-listing.php>.

¹⁷ Mehmet Emir (2023), "İsrail'in Gazze Operasyonu Bağlamında Değerlendirmeler".

¹⁸ Mehmet Emir (2023), "Avrupa ve Düzensiz Göç", içinde (editör: Cengiz Dinç) *Avrupa 2023 Siyaset, Güvenlik, Göç, Terör ve Dış İlişkiler*, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, ss. 67-72.

¹⁹ Mehmet Emir (2023), "ABD'nin Askerî Güç Projeksiyonunun Değerlendirilmesi", Uluslararası Politika Akademisi, 02.12.2023, Erişim Tarihi: 26.01.2024, <http://politikaakademisi.org/2023/12/02/abd-nin-askeri-guc-projeksiyonunun-degerlendirilmesi/>.

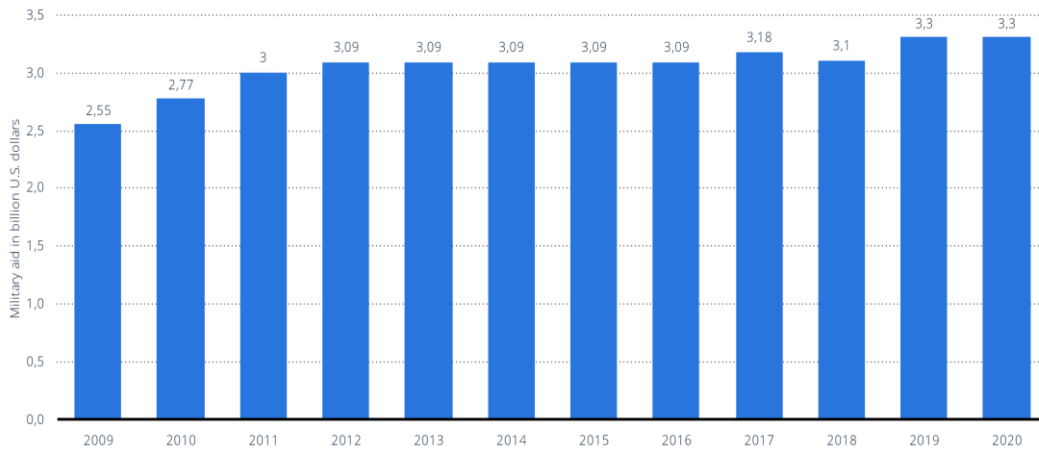
²⁰ *Independent Türkçe* (2023), "Siyonist" Biden'ın İsrail'le Yakın Bağları: 36 Yılda Milyonlarca Dolar Bağış", 22.10.2023, Erişim Tarihi: 13.01.2024, Erişim Adresi:

desteklediğini açıklamıştır. Bunun yanında, ABD Dışişleri Bakanı Antony Blinken, İsrail'i Hamas'a karşı yürüttüğü askeri operasyonları nedeniyle ziyaret ettiğinde, “Bir Yahudi olarak buradayım” ifadesini kullanmıştır.²¹ Dolayısıyla, İsrail'in eylem motivasyonunda ABD etkisi çok güçlü bir şekilde hissedilmektedir. Bir önceki ABD Başkanı Donald Trump'ın da Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak tanıması, ikili ilişkilerde söz konusu ülkeler arasında adeta bir “*altın çağ*”ın yaşandığını göstermektedir. ABD'nin İsrail'e desteği yalnızca Hamas operasyonu ile da sınırlı kalmamıştır. İsrail, eşzamanlı olarak Lübnan'da icra ettiği harekâtlarda da ABD'den destek görmüştür. Bununla beraber, Suriye ve İran'a yönelik eylemlerde de iki ülke arasında güçlü bir çıkar uyumu görülmektedir. ABD açısından, bölgesel çıkarlarına karşı eylemlerde bulunan İran'a karşı İsrail'in eylemleri büyük bir avantaj sağlamaktadır. Bu sayede, Washington, bir yandan ortak hareket edebileceği bir müttefik kazanırken, diğer yandan da bölgeyi şekillendirme sırasındaki riski yaymaktadır.²² Neticede, karşılıklı etkileşim, her iki ülkeye de çıkarlarını daha etkili bir şekilde gerçekleştirme olanağı sağlamaktadır.

Tablo I. ABD'nin İsrail'e Yaptığı Askeri Yardım Tutarı (2009-2020)²³

Proposed United States military aid to Israel from 2009 to 2020

U.S. military aid to Israel from 2009 to 2020

Notes: United States: 2009 to 2020
Further information regarding this statistic can be found on [page 8](#)
Source(s): US Department of State:ID_209368

statista

<https://www.indyturk.com/node/668951/d%C3%BCnya/siyonist-biden%C4%B1n-i%C5%9Fsraille-yak%C4%B1n-ba%C4%9Flar%C4%B1-36-y%C4%B1lda-milyonlarca-dolar-ba%C4%9F%C4%B1%C5%9F>.

²¹ TRT Haber (2023), "Blinken: Bir Yahudi Olarak da Buradayım", 12.10.2023, Erişim Tarihi: 13.12.2023, Erişim Adresi: <https://www.trthaber.com/haber/dunya/blinken-bir-yahudi-olarak-da-buradayim-802985.html>.

²² Mehmet Emir (2023), *Avrupa Birliği'nin Gelişen Libya Politikası: Göç ve Güvenlik*, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, s. 193.

²³ Statista, "Proposed United States Military Aid to Israel from 2009 to 2020", Erişim Tarihi: 15.01.2024, Erişim Adresi: <https://www.statista.com/statistics/209368/proposed-us-military-aid-to-israel/>.

İsrail'in kuruluş sürecinde asıl katkısını sağlayan devlet olan İngiltere ile ilişkileri de çok köklüdür. İngiltere, her zaman ve her fırsatta İsrail'i desteklemiş ve daima onun yanında yer almıştır. İsrail'in Hamas ile savaşında da İngiltere'nin çok güçlü desteği görülmüştür.²⁴ İngiltere açısından Ortadoğu politikaları hayati önemdedir. Günümüzde, uluslararası politikada ABD daha görünür olmasına rağmen, İngiltere de geri planda kalarak, ancak çıkarlarını azami derecede koruyarak hareket etmektedir. İngiltere, yalnızca Hamas ile olan mücadelesinde değil, bunun yanında Lübnan, Suriye ve İran'a yönelik politikalarında da İsrail'in yanında konumlanmıştır. İsrail açısından ise, İngiltere ve ABD gibi iki büyük gücün desteğini almak politik, ekonomik ve askeri hamleler için elverişli bir konjonktür sağlamaktadır.

İsrail'in Avrupalı müttefikleriyle ilişkileri de kuruluşundan beri güçlüdür. Avrupa Birliği içerisinde İsrail'i en çok destekleyen devlet Fransa'dır. Bu ülkede, İsrail'in her türlü eylemine neredeyse ön kabul ile yaklaşmaktadır. Son İsrail-Hamas Savaşı'nda da Fransa'nın yaklaşımında bir değişim görülmemiştir. İsrail'in askerî harekâtında çok fazla sivil zayıyatın olmasına dikkat edilmeden, bu ülkenin politikaları koşulsuz ve şartsız desteklenmiştir. Lübnan, Yemen, Suriye ve İran gibi diğer ülkelere yönelik İsrail politikaları da Fransa tarafından genel kabul görmüştür. Fransa'nın yanında bir diğer Avrupa Birliği üyesi Almanya da İsrail'e koşulsuz destek vermektedir. İsrail'in Hamas'a yönelik askeri operasyonu sürerken, Alman Başbakanı Olaf Scholz bölgeye gelerek dayanışma mesajını bizzat duyurmuştur. İsrail açısından Avrupa Birliği'nin başat ülkeleri olan Fransa ve Almanya tarafından desteklenmek²⁵, bu ülkenin aşırı politikalarında yalnız hareket eden bir aktör olmadığını açıkça ortaya koymaktadır.

3. İsrail'in Ortadoğu Ülkeleriyle Mücadelesi Çerçevesinde Uluslararası Hukuk ve Uluslararası Örgütlerin Yaklaşımı

İsrail'in Gazze Şeridi'ne düzenlediği askerî harekâtında çok sayıda kadın ve çocuk sivilin yaşamını yitirmesi, doğal olarak uluslararası camiada ciddi tepkilere yol açmıştır. Düzenlenen operasyonda Hamas'ın hedef alındığı belirtilmesine karşın, can kayıplarının çok büyük kısmının sivillerden oluşması, hedef gözetmeksizin özensiz bir harekât yürütüldüğü izlenimini

²⁴ Zuhail Demirci (2023), "İngiltere, İsrail'e İstihbarat Sağlamak için Gazze Üzerinde Gözetleme Uçuşları Yapacağını Duyurdu", *Anadolu Ajansı*, 03.12.2023, Erişim Tarihi: 13.12.2023, Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ingiltere-israile-istihbarat-saglamak-icin-gazze-uzerinde-gozetleme-ucuslari-yapacagini-duyurdu/3071553>; Aoife Walsh (2023), "İngiltere, İsrail'e Destek için Doğu Akdeniz'e Gemi ve Gözetleme Uçağı Konuşlandıracak", *BBC News Türkçe*, 13.10.2023, Erişim Tarihi: 13.12.2023, Erişim Adresi: <https://www.bbc.com/turkce/articles/ckreyk1g89ro>.

²⁵ NTV (2023), "ABD, Fransa, Almanya, İtalya ve İngiltere'den İsrail'e Destek", 10.10.2023, Erişim Tarihi: 13.12.2023, Erişim Adresi: https://www.ntv.com.tr/dunya/abd-fransa-almanya-italya-ve-ingiltereden-israile-destek,1BKpKZt_N0CcU3xLC21Ytg.

vermektedir. İsrail, bugüne kadar askerî harekâtlarında uluslararası hukuk engeline takılmamıştır. Bu durum bağlamında özellikle ABD'nin politik kararlılığı etkili olmuştur.

İsrail'in icra ettiği askerî harekâtının durdurulmasına yönelik Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne defalarca kez karar tasarısı gelmiştir. Dünya kamuoyunda tepkiyle karşılanan ve devam eden çatışma ortamının sona erdirilmesini içeren bu tasarıardan bir sonuç çıkacağı beklenmiştir. Ancak bütün bu beklentilere ve yaşanan can kayıplarının artmasına rağmen karar tasarıları ABD tarafından veto edilmiştir.²⁶ ABD'nin bu tavrı karşısında, uluslararası platformlarda bağlayıcı bir karar alınamamıştır. Dolayısıyla, devam eden soruna karşı bir çözüm bulunması da engellenmiştir. ABD, bu yaklaşımıyla, her ne şart altında olursa olsun müttefiki İsrail'in yanında duracağını göstermiştir. İnsan haklarının açıkça çiğnenmesi karşısında ve bu durumun medya vasıtasıyla sürekli göz önüne serilmesine rağmen, ABD tarafından etkili bir sonucun alınması engellenmiştir. İsrail'in yaptığı eylemlere karşı bu vetolarla adeta bir cezasızlık hali uygun görülmüştür.

Gazze Şeridi'nde devam eden operasyon içinse bugüne kadar görülmeyen önemli bir gelişme olmuştur. Güney Afrika Cumhuriyeti tarafından İsrail'in savaş suçları işlediği gerekçesiyle Uluslararası Adalet Divanı'na yapılan başvuru kabul edilmiştir. Bugüne kadar cezasızlık haliyle büyük bir cesaret ve moral gücüyle eyleme geçen İsrail açısından bu durum bir ilktir. Uluslararası Adalet Divanı'nda görüşülmeye başlanan davada (ayrıca Uluslararası Ceza Mahkemesi'nce de inceleniyor), Filistinli sivil can kayıplarının yanında çok sayıda gazetecinin hayatını kaybetmesi de soruşturulacaktır.²⁷ Davanın sonuçlanmasının uzun zaman alacağı ön görülmektedir. Ancak bu tür eylemlere karşı uluslararası hukukun ilk defa harekete geçmesi bağlamında, davanın önemli ve sembolik bir değeri vardır.²⁸ Her ne kadar bu tür hukuki

²⁶ *Sputnik Türkiye* (2023), "Rusya: ABD'nin Vetosu, Gazze'de 'Yanlışlıkla' Değil, Bilinçli Kan Dökülmesi Anlamına Geliyor", 11.12.2023, Erişim Tarihi: 13.12.2023, Erişim Adresi: <https://sputniknews.com.tr/20231211/rusya-abdnin-vetosu-gazgede-yanlislikla-degil-bilincli-kan-dokulmesi-anlamina-geliyor-1078323953.html>; Ayşe İrem Tiryaki (2023), "ABD'li Aktivist West: ABD'nin İsrail'in Eylemlerini Sona Erdirme Amacı Taşıyan Oylamayı Veto Etmesi, Ahlakî Bir Çöküştür", *Anadolu Ajansı*, 10.12.2023, Erişim Tarihi: 13.12.2023, Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abdli-aktivist-west-abdnin-israilin-eylemlerini-sona-erdirme-amaci-tasiyan-oylamayi-veto-etmesi-ahlaki-bir-cokustur/3078629>.

²⁷ Selman Aksünger (2024), "İsrail'in Gazze'deki İhlalleri Lahey'deki Uluslararası Mahkemeler Tarafından İncelenecek", *Anadolu Ajansı*, 12.01.2024, Erişim Tarihi: 13.01.2024, Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israil-in-gazdedeki-ihlalleri-laheydeki-uluslararasi-mahkemeler-tarafindan-incelenecek/3100963>; Aine Gallagher (2024), "Uluslararası Adalet Divanı Nedir, 'İsrail'in Gazze'de Soykırım Yapmakla' Suçlandığı Dava Neden Bu Mahkemede Görülecek?", *BBC News Türkçe*, 05.01.2024, Erişim Tarihi: 25.01.2024, Erişim Adresi: <https://www.bbc.com/turkce/articles/cw0dw132pw0o>.

²⁸ Selman Aksünger & Behlül Çetinkaya & Melike Pala (2024), "Uluslararası Adalet Divanı İsrail'in Gazze'de Soykırımı Önlemek İçin Tüm Tedbirleri Almasına Hükmetti", *Anadolu Ajansı*, 27.01.2024, Erişim Tarihi: 27.01.2024, Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/uluslararasi-adalet-divani-israilin-gazdede-soykirimi-onlemek-icin-tum-tedbirleri-almasına-hukmetti/3119575>; *BBC News Türkçe* (2024), "Uluslararası Adalet Divanı: İsrail Gazze'de Soykırımı Önlemek İçin Tüm Tedbirleri Almak Zorunda", 26.01.2024, Erişim Tarihi: 28.01.2024, Erişim Adresi: <https://www.bbc.com/turkce/articles/ce7191gdryeo>; *NTV* (2024), "İsrail Soykırımından

eylemlerin İsrail'i durdurmayacağı öngörülmekteyse de, gelecekte daha etkili hukuki ve önleyici kararlar alınabilir. Hukuki yargı gücü ve bunun sonucunda alınacak kararlar gereği, İsrail'in saldırgan politikalarına karşı yeni ve olası caydırıcı bir cephe açılmıştır. Bu durumun uluslararası ilişkileri nasıl etkileyeceği ise zamanla görülecektir.

4. İsrail'in Revizyonist Eylemlerinin Ortadoğu'daki Etkilerinin Değerlendirilmesi

İsrail, fiziki anlamda Ortadoğu bölgesinde yer alan bir devlet olmasına rağmen, onu bölgedeki diğer aktörlerden ayıran pek çok farklı yönü vardır. Başta kuruluşu, büyük güçlerin planları çerçevesinde gelişmiştir. Bu durum, İsrail'in kuruluşunu kendine özgü kılmaktadır. Halkının çok büyük kısmı başta Avrupa olmak üzere farklı coğrafyalardan getirilmiştir. Yahudilerin düşünce yapısı da Ortadoğulu olmaktan çok Batı kökenine daha yakındır. Ortadoğu ile ortak kültürel bağlar olmadığı gibi, dilsel bir ortak paydadan da söz edilemez. Dolayısıyla, kuruluşundan beri çıkarları bağlamında diğer aktörlerle ilişkileri özünde mesafeli ve sorunludur.²⁹

İsrail'in tarihsel süreçteki dini motivasyon kaynaklı devlet politikası onun komşularıyla ilişkilerini sorunlu kılmıştır. Siyonist çerçevede vadedilmiş topraklarda hâkimiyet beklentisi, doğal olarak Ortadoğu bölgesindeki aktörlerle İsrail ilişkisini çatışmacı bir düzleme taşımıştır. Başta İsrail'in komşuları olmak üzere vadedilmiş toprakların içinde kalan egemen devletlerin ihtiyatlı politikaları rasyonel bir dış politika yaklaşımını desteklemektedir. Özellikle Filistin halkına yönelik olarak izlenen sert güç, İsrail'in uluslararası alanda revizyonist ve çatışmacı politikasını doğrular niteliktedir.

İsrail Devleti için çatışmalar ve savaşlar, bölge jeopolitiğinin kaçınılmaz sonuçlarıdır. İsrail'in kuruluşundan beri sürekli Araplarla çatışan ve savaşan bir devlet yapısı vardır. Özellikle ABD ve İngiltere gibi büyük güçleri arkasına alan İsrail için çıkarları doğrultusunda askeri gücünü kullanmak önemli bir politik seçenek olmaktadır. Kuruluşundan günümüze kadar Filistinliler ile sürekli çatışması ve bunun yanında 1948, 1967 ve 1973 yıllarındaki kazanımları, İsrail için Ortadoğu bölgesi politikalarında daha istikrarlı ve kararlı bir yönelimi beraberinde getirmiştir. Barış ortamının sağlanması için vadedilmiş topraklara ulaşma amacıyla olan İsrail için savaşmak kaçınılmaz bir olgudur. Sonuç olarak, Ortadoğu'daki kazanımlarını birbiriyle bağlantılı savaşlarla kazanan İsrail, gelecekte de bu politik yaklaşımından vazgeçmeyecektir.

Yargılanacak", 26.01.2024, Erişim Tarihi: 26.01.2024, Erişim Adresi:

<https://www.ntv.com.tr/dunya/uluslararasi-adalet-di-vani-israilin-talebini-reddetti-soykirim-davasi-esastan-gorulecek,NSeLQUP5YEEyM4vGGXbOT9w>.

²⁹ Cengiz Batuk & Rabia Mert (2017), "Sekülerlik ve Dindarlık Arasında Sıkışmış Modern Bir Devlet Olarak İsrail", s. 104.

Dini söylem ile gerçekleştirilen çıkar ilişkisinin güçlü olması ve bunun günümüzde dahi geçerliliği, İsrail için politik eylemine yön veren temelin Siyonizm olarak kalmasına destek sağlayacaktır.

İsrail-Hamas Savaşı, yalnızca İsrail ve Gazze Şeridi'nde yaşayan Filistinliler arasındaki bir çatışma olmaktan çıkmıştır. İsrail, saldırılarını yalnızca Hamas'a yönlendirmemiş, bunun yanında diğer birtakım askeri eylemlerde de bulunmuştur. Örneğin, Lübnan'da yaşayan Hamas liderlerinden Salih el-Aruri suikast ile öldürülmüştür. Bunun yanı sıra, Suriye'deki İran hedeflerine de saldırılarda bulunulmuştur.³⁰ İsrail, gerilimi tırmandırmaktan kaçınmamıştır. Birden çok alanda savaşılabileceğini de herkese duyurmuştur.³¹ İsrail'in eylemlerine müttefikleri de destek vermiştir. İsrail'in yaptığı askeri operasyonlardaki sivil kayıplara tepki olarak Bab'ül Mendep Boğaz'ındaki ticari gemilerden İsrail'e gidenlere el koyan Yemenli Husiler de çatışmaların kaçınılmaz bir parçası olmuştur. İsrail'in müttefikleri ABD ve İngiltere tarafından Husiler de hedef alınmıştır.³² Neticede, İsrail'in Hamas'la başlayan savaşı, çok geniş bir düzleme taşınmıştır.³³

Salih el-Aruri, Hamas'ın üst düzey bir yöneticisi olarak Lübnan'ın başkenti Beyrut'ta görev yapıyordu. Karizmatik kişiliği ile Hamas'ın Lübnan ve İran ile olan temasını sağlıyordu. Aruri, 2 Ocak 2024 tarihinde insansız hava aracı saldırısında öldürülmüştür.³⁴ Saldırımın egemen bir

³⁰ *Euronews* (2023), "İran Devrim Muhafızları Ordusu Üyesi General Musavi Şam Yakınlarında İsrail Saldırımında Öldürüldü", 25.12.2023, Erişim Tarihi: 04.01.2024, Erişim Adresi:

<https://www.trthaber.com/haber/dunya/iran-devrim-muhafizlari-ordusu-komutanlarindan-musevi-suriyede-olduruldu-823689.html>.

³¹ *Sondakika.com* (2023), "İsrail Ordu Sözcüsü Hagari: Birden Fazla Cephede Savaşabiliriz", 15.10.2023, Erişim Tarihi: 13.12.2023, Erişim Adresi: <https://www.sondakika.com/dunya/haber-israil-ordu-sozcusu-hagari-birden-fazla-cephede-16433059/>.

³² *AP* (2024), "US, British Militaries Launch Massive Retaliatory Strike against Iranian-backed Houthis in Yemen", 12.01.2024, Erişim Tarihi: 13.01.2024, Erişim Adresi: <https://apnews.com/article/yemen-houthis-biden-retaliation-attacks-0804b93372cd5e874a0dd03513fe36a2>; *NBC News* (2024), "U.S. and Britain Launch Strikes against Houthi Rebel Targets in Yemen", 12.01.2024, Erişim Tarihi: 13.01.2024, Erişim Adresi: <https://www.nbcnews.com/news/world/us-britain-strikes-houthi-yemen-rcna133576>; *Reuters* (2024), "US and Britain Strike Yemen in Reprisal for Houthi Attacks on Shipping", 13.01.2024, Erişim Tarihi: 13.01.2024, Erişim Adresi: <http://www.reuters.com/world/us-britain-carry-out-strikes-against-houthis-yemen-officials-2024-01-11/>.

³³ *NPR* (2024), "Violence in Iran and Lebanon Prompts Concern Israel-Hamas War Could Expand", 03.01.2024, Erişim Tarihi: 04.01.2024, Erişim Adresi: <https://www.npr.org/2024/01/03/1198909893/consider-this-from-npr-draft-01-03-2024>; *The New York Times* (2024), "Attacks Heighten Fears of a Wider War for the Middle East and U.S.", 03.01.2024, Erişim Tarihi: 04.01.2024, Erişim Adresi: <https://www.nytimes.com/2024/01/03/us/politics/war-israel-iran-hezbollah-yemen.html>.

³⁴ Lahav Harkov (2024), "Assassinated Hamas leader Saleh Al-Arouri was Key Conduit between Hamas, Iran", *Jewish Insider*, 04.01.2024, Erişim Tarihi: 04.01.2024, Erişim Adresi: <https://jewishinsider.com/2024/01/hamas-hezbollah-saleh-al-arouri-assassination-israel-war/>.

devlette icra edilmesinde hiçbir sakınca görülmemiştir. Aruri, Hamas'ın önemli bir yöneticisiydi ve yaşasaydı daha üst konuma gelmesi bekleniyordu. İsrail tarafından icra edilen suikast eylemine Lübnan hükümeti güçlü bir tepki göstermiştir. Lübnan Hizbullah'ı da kendi sahalarda gerçekleştirilen bu saldırının karşılıksız kalmayacağını duyurmuştur.³⁵ İsrail'in hedef aldığı önemli bir örgütte Lübnan Hizbullah'ıdır. Zaman zaman çatışmaların düzeyi yükselse de, henüz yaygın ve devamlı hale gelmemiştir. İsrail, ayrıca Hamas yöneticilerinin hangi ülkede bulunurlarsa bulunsunlar mutlaka etkisiz hale getirileceğini duyurmuştur. Bu bağlamda, egemen devlet otoritelerine karşı açık bir meydan okuma olduğu görülmektedir.³⁶ Nitekim Türkiye'de İsrail lehine ajanlık yaptığı iddiasıyla kapsamlı bir operasyon yapılmış ve çok sayıda şahıs gözaltına alınmıştır. Bunlardan bir kısmı da tutuklanmıştır.

Yemen'de iktidarın önemli bir parçası olan Husiler tarafından Bab'ül Mendep Boğazı'ndan Kızıldeniz'e geçmek isteyen ticari gemilerden İsrail'e gidecek olanlara el konulmuştur (**Harita I**). Husilerin bu eylemleri, İsrail'in Gazze Şeridi'nde icra ettiği askerî harekât sırasında hayatını kaybeden çok sayıda sivile yönelik olarak dikkat çekme faaliyetidir. Husilerin bu eylemi nedeniyle çok sayıda gemi daha uzun bir yolu tercih etmek zorunda kalmıştır. İsrail'in müttefikleri tarafından ise bu durum olumlu karşılanmamıştır. Ekonomik gerekçelerle derhal harekete geçen ABD ve İngiltere, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nden çıkardıkları kararlar³⁷ Husilere yönelik askeri bir operasyon icra etmişlerdir. Kızıldeniz'de gemilerin seyir güvenliğini sağlamak yerine Yemen'de Husilere ait birçok askeri ve lojistik hedef vurulmuştur.³⁸ Husiler ise eylemlerine devam edeceklerini duyurmuşlardır. Gazze Şeridi'nde devam eden askeri operasyonun bir devamı niteliğindeki Husilere yönelik hava saldırıları da kararlılıkla sürmüştür.

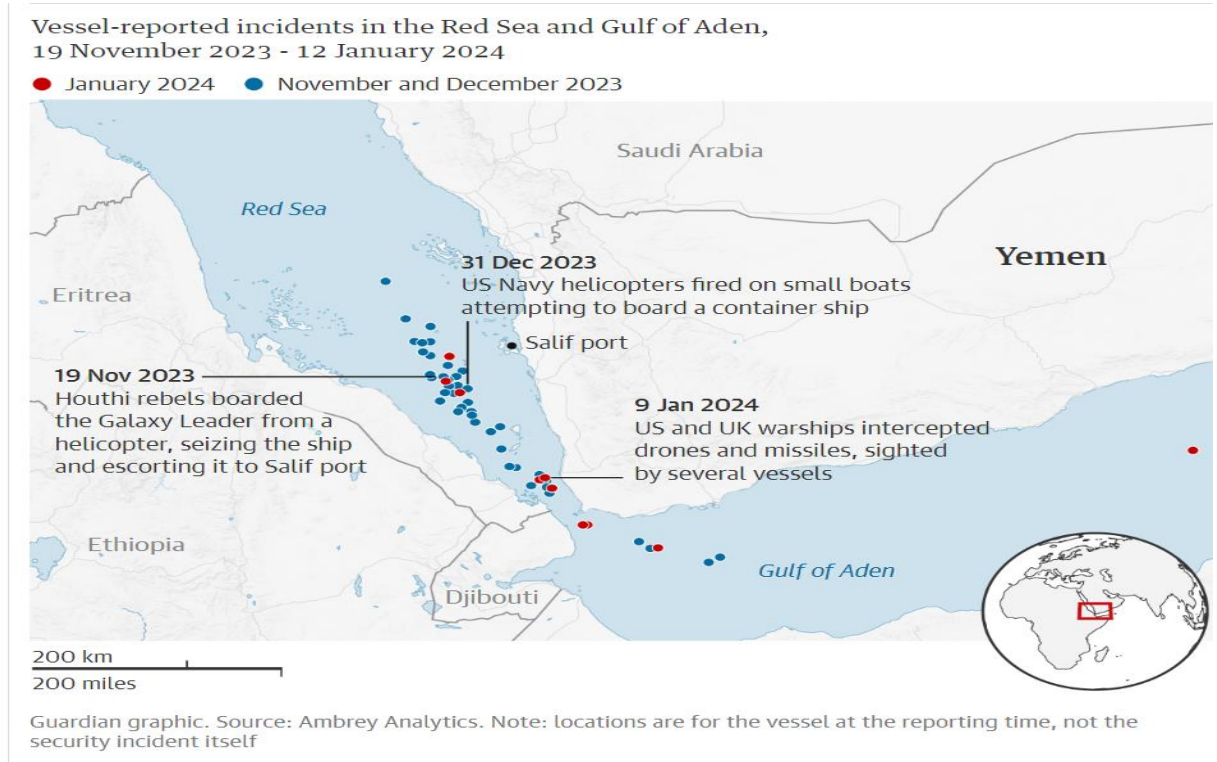
³⁵ Rosh Hanikra (2024), "Another War could Break Out On the Israel-Lebanon Border", *The Economist*, 04.01.2024, Erişim Tarihi: 04.01.2024, Erişim Adresi: <https://www.economist.com/middle-east-and-africa/2024/01/04/another-war-could-break-out-on-the-israel-lebanon-border>.

³⁶ NTV (2023), "Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan Mossad'a Suikast Uyarısı", 06.12.2023, Erişim Tarihi: 13.12.2023, Erişim Adresi: <https://www.ntv.com.tr/turkiye/cumhurbaskani-erdogandan-mossada-suikast-uyarisi,9piq2Uxzs02zDxNLv4NMTQ>.

³⁷ *BBC News Türkçe* (2024), "BMGK'dan Kızıldeniz Kararı: Husilerin Saldırıları Acilen Durmalı", 10.01.2024, Erişim Tarihi: 13.01.2024, Erişim Adresi: <https://www.bbc.com/turkce/articles/cyd0221g31yo>.

³⁸ *AlJazeera* (2024), "World Reacts to US, UK Attacks on Houthi Targets in Yemen", 12.01.2024, Erişim Tarihi: 13.01.2024, Erişim Adresi: <https://www.aljazeera.com/news/2024/1/12/world-reacts-to-us-uk-attacks-on-houthi-targets-in-yemen>; Tom Bowman (2024), "U.S. and U.K. Strike Houthi Targets in Yemen", *NPR*, 11.01.2024, Erişim Tarihi: 13.01.2024, Erişim Adresi: <https://www.npr.org/2024/01/11/1223238786/us-strikes-houthis-yemen>.

Harita I. Kızıldeniz ve Aden'de Ticari Gemilere Yönelik El Koyma Eylemleri³⁹

İsrail, dini motifler taşıyan Hamas operasyonunu geniş bir alana yayma stratejisini izlemektedir. Bu nedenle, Gazze Şeridi'nde icra edilen askerî harekâtın devamı, beraberinde diğer aktörlerin de tepkisini canlı kılmaktadır. İsrail, geçmişinde yaptığı savaşlardaki kazanımlarına oldukça güvenmektedir. Bunun yanı sıra, müttefiklik ilişkilerinin güçlü olması ve bu müttefiklerinin İsrail için sert güçlerini kullanmaktan çekinmemeleri de motivasyonunu artırmaktadır.⁴⁰ Bölgedeki diğer aktörler açısından ise olumlu bir gelecek beklentisinden bahsetmek zordur. Zira İsrail ve müttefiklerine açıkça karşı olan güçlere yönelik saldırılar yapılarak bunların zayıflatılması ve sindirilmesi politikası izlenmektedir. ABD yanlısı politika izleyenler açısından ise, yine daha önceden duyurulan ve adım adım uygulanan Büyük Ortadoğu Projesi (BOP) tehlikesi devam etmektedir. Birçok ülkeyi parçalamayı hedefleyen bu projenin uygulama safhasına ara verilmeden devam edilmektedir. Zira bu proje, günümüzde ABD yanlısı olan aktörleri de kapsamaktadır. Büyük Ortadoğu Projesi'nin en büyük kazanımı ise İsrail'dir. Müdahale edilen bölge devletlerinin fiilen parçalara ayrılması ve buralardaki

³⁹ Archie Bland & Bethan McKernan (2024), "Who are the Houthis and How did the US and UK Strikes on Yemen come about?", *The Guardian*, 12.01.2024, Erişim Tarihi: 13.01.2024, Erişim Adresi: <https://www.theguardian.com/world/2024/jan/12/yemen-houthi-rebels-who-are-they-what-attacking-us-uk-airstrikes-red-sea-crisis>.

⁴⁰ *Milliyet* (2024), "ABD ve İngiltere Yemen'de Husiler'i Vurdu!", 12.01.2024, Erişim Tarihi: 13.01.2024, Erişim Adresi: <https://www.milliyet.com.tr/dunya/abd-ve-ingiltereden-yemene-hava-saldirisi-7062834>; *Sözcü* (2024), "ABD ve İngiltere'den Yemen'e Ortak Saldırı", 12.01.2024, Erişim Tarihi: 13.01.2024, Erişim Adresi: <https://www.sozcu.com.tr/abd-ve-ingiltere-den-yemen-e-ortak-saldiri-p14795>.

istikrarsızlık ortamı, İsrail'in revizyonist politikaları için çok elverişli bir durumu da beraberinde getirmektedir. Zira vadedilmiş topraklara sahip olmanın en kolay yolu, parçalanmış aktörleri en az riskle mağlup etmekten geçmektedir. Günümüzde bölgedeki uluslararası gelişmeler de bu durumu teyit etmektedir.

Sonuç

İsrail, Ortadoğu coğrafyasındaki en önemli aktörlerden biridir. Dolayısıyla, İsrail'in politik, ekonomik ve askeri hamleleri her zaman dikkat çekici olmuştur. Kuruluşundan günümüze kadar geçen süreçte 1948, 1967 ve 1973 yılında büyük savaşlar vermiş olmasına rağmen, İsrail, bunların hepsinden de galibiyetle ayrılmıştır. Ortadoğu coğrafyasının istikrarsızlığı ve çatışmacı ortamında yer alan İsrail açısından devlet idaresinde dini motivasyon çok önemli bir yer tutmaktadır. İsrail, tarihsel süreçte Siyonizm çerçevesinde vadedilmiş topraklara sahip olma ve burada tam hâkimiyet hedefini gerçekleştirme eylemi çerçevesinde politikalar izlemektedir. Bu bağlamda, Hamas ile yapılan son savaşta da ülkenin gerçekleştirmeye çalıştığı çıkarları açısından dini motivasyon önemli bir ilham kaynağı olmuştur.

İsrail'in 7 Ekim 2023 tarihinden itibaren Hamas'a yönelik başlattığı askerî harekâtın çok önemli sonuçları olmuştur. Gazze Şeridi'nde Hamas'ın tamamen yok edilmesine dayanan bir stratejiyle başlatılan askeri operasyon, askeri olarak başarıya ulaşmıştır. Ancak İsrail'in üstün düzenli ordu gücüne rağmen, istenen siyasi hedeflere (Hamas liderlerinin yok edilmesi) planlanan ölçülerde varılamamıştır. Bunun yanı sıra, askerî harekât sırasında çoğunluğu kadın ve çocuklardan oluşan sivil zayıatın çokluğu, İsrail'in hedef gözetmeden Gazze Şeridi'ne karşı eyleme geçtiğini göstermekte ve uluslararası kamuoyunda İsrail ve ABD'ye yönelik tepkiler artırmaktadır. Sivil kayıpların çokluğu, dünya kamuoyunda ana gündem maddesi olmuş ve İsrail, çoğu ülkede protesto edilmiştir. Nitekim Filistinli sivillerin yanında, çatışma bölgesinde çok sayıda medya mensubu da hayatını kaybetmiştir. Bu durum, İsrail tarafından, medya organlarının sindirilerek, icra edilen operasyonun dış dünyaya aktırılamaması ya da İsrail'in istediği şekilde aktarılmasına yönlendirilmesi şeklinde algılanmıştır. Bununla da yetinmeyen İsrail, çatışma alanını genişleterek, Lübnan'da Aruri suikastını gerçekleştirmiş ve Suriye'deki bazı İran hedeflerini vurmuştur.

İsrail Başbakanı Benjamin Netanyahu'nun "*Yeşeya kehanetlerini gerçekleştireceğiz*" söylemiyle başlayan askerî harekâtın özünü dini motivasyon sağlamıştır. Bu nedenle, son eylemlerde Teopolitik yaklaşımın ne kadar etkili olduğu ortaya çıkmıştır. İsrail'in bu eylemleri uluslararası hukuka uygun olmamasına rağmen, ABD, İngiltere ve bazı Avrupa Birliği üyesi devletler, bu süreci olumsuz karşılamamışlardır. Hatta Hamas ile mücadele, Lübnan ve

Suriye'deki eylemler bağlamında İsrail'in Batılı müttefiklerinden güçlü bir destek görmüştür. Dahası, Gazze Şeridi'nde yaşanan sivil kayıplara karşı bir tepki olarak Bab'ül Mendep Boğazı'nda İsrail'e giden ticari gemilere el koyan Husilere yönelik büyük bir koalisyon gücüyle askeri operasyon düzenlenmiştir. Gazze Şeridi'nde yaşanan olaylara karşı tepkisiz kalan İsrail'in müttefikleri, ekonomik çıkarları söz konusu olduğunda ise derhal harekete geçmişlerdir. Bu hamleler nedeniyle, uluslararası insan hakları hukuku ve devletler hukukunun işlerliği yönünden birtakım kuşkular doğmuştur. Gerek Gazze Şeridi'nde, gerekse de Lübnan ve Suriye'de icra edilen operasyonlarda sivil kayıplar ve egemen devletlere yönelik icra edilen operasyonlar, büyük güçlerin uluslararası hukuka riayet etmedikleri yönünde önemli bir delil olmuştur.

İsrail tarafından icra edilen operasyonlara yönelik oluşan sivil kayıplar karşısında Hamas ile olan savaşın durdurulması için Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne sunulan karar tasarıları ABD tarafından veto edilmiştir. Yaşanan sivil kayıplara rağmen savaşın durmasını veto eden ABD'nin, her şart altında İsrail ile müttefiklik ilişkisini sürdürdüğü görülmüştür. Bu çıkar ilişkisinin devamı için, Washington, en önemli uluslararası örgüt olan Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nden bağlayıcı ve uygulanmasının zorunlu olduğu kararların çıkmasını engellemiştir. İsrail açısından çok elverişli bir alan sağlayan bu destek, dolayısıyla cezasızlık halini almıştır. Bu sayede, İsrail tarafından Lübnan ve Suriye'de de askerî harekâtlar icra edilmiştir. Ancak zamanla, Güney Afrika Cumhuriyeti tarafından İsrail'in askerî harekâtından işlediği suçlara yönelik Uluslararası Adalet Divanı'na başvuruda bulunulmuştur. Uluslararası Adalet Divanı tarafından kabul edilen davanın duruşmaları halen devam etmektedir. İsrail'in askeri operasyonlarına yönelik olarak ilk defa uluslararası bir mahkemede eylemlerinin cezai olarak incelenmesi önemli bir dönüm noktasıdır. Her ne kadar bu yargılamanın caydırıcılık yönünden şimdilik büyük bir etkisi olmasa da, gelecekte daha etkili hamleler için önemli bir başlangıç olarak kabul edilmelidir.

Sonuç olarak, İsrail açısından dini motifli bir askerî harekât başlatılmıştır. Harekatta istenen sonuçlara henüz tam olarak ulaşamamıştır. Operasyonlar esnasında çok sayıda sivil kaybın görülmesi ise dünya kamuoyunda büyük tepkilerle karşılanmıştır. Buna rağmen, İsrail'in müttefikleriyle ilişkilerinde bir değişim görülmemiştir. Müttefiklik ilişkileri sayesinde İsrail'e yönelik olarak Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından engelleyici bir yaptırım kararı alınamamıştır. Sonuç olarak, Ortadoğu coğrafyasında aktörlerin güç mücadelesi ara vermeden sürmektedir.

KAYNAKÇA

- Aksünger, Selman (2024), "İsrail'in Gazze'deki İhlalleri Lahey'deki Uluslararası Mahkemeler Tarafından İncelenecek", *Anadolu Ajansı*, 12.01.2024, Erişim Tarihi: 13.01.2024, Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israil-in-gazzedeki-ihlalleri-laheydeki-uluslararasi-mahkemeler-tarafindan-incelemecek/3100963>.
- Aksünger, Selman & Çetinkaya, Behlül & Pala, Melike (2024), "Uluslararası Adalet Divanı İsrail'in Gazze'de Soykırımı Önlemek İçin Tüm Tedbirleri Almasına Hükmetti", *Anadolu Ajansı*, 27.01.2024, Erişim Tarihi: 27.01.2024, Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/uluslararasi-adalet-divani-israilin-gazgede-soykirimi-onlemek-icin-tum-tedbirleri-almasina-hukmetti/3119575>.
- *AlJazeera* (2024), "World Reacts to US, UK Attacks on Houthi Targets in Yemen", 12.01.2024, Erişim Tarihi: 13.01.2024, Erişim Adresi: <https://www.aljazeera.com/news/2024/1/12/world-reacts-to-us-uk-attacks-on-houthi-targets-in-yemen>.
- *AP* (2024), "US, British Militaries Launch Massive Retaliatory Strike against Iranian-backed Houthis in Yemen", 12.01.2024, Erişim Tarihi: 13.01.2024, Erişim Adresi: <https://apnews.com/article/yemen-houthis-biden-retaliation-attacks-0804b93372cd5e874a0dd03513fe36a2>
- Baki, Adam (2004), "Kutsal Toprak, Mesih ve Terör", *Dini Araştırmalar*, Cilt 7, Sayı: 20, ss. 61-72.
- Batuk, Cengiz, Rabia Mert (2017), "Sekülerlik ve Dindarlık Arasında Sıkışmış Modern Bir Devlet Olarak İsrail", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 43, ss. 95-127.
- *BBC News Türkçe* (2024), "BMGK'dan Kızıldeniz Kararı: Husilerin Saldırıları Acilen Durmalı", 10.01.2024, Erişim Tarihi: 13.01.2024, Erişim Adresi: <https://www.bbc.com/turkce/articles/cyd0221g31yo>.
- *BBC News Türkçe* (2024), "Uluslararası Adalet Divanı: İsrail Gazze'de Soykırımı Önlemek İçin Tüm Tedbirleri Almak Zorunda", 26.01.2024, Erişim Tarihi: 28.01.2024, Erişim Adresi: <https://www.bbc.com/turkce/articles/ce7191gdryeo>
- Ben-Rafael, Eliezer & Sharot, Stephen (1991), *Ethnicity, Religion and Class in Israeli Society*, Cambridge: Cambridge University Press.

- Bland, Archie & Bethan McKernan (2024), "Who are the Houthis and How did the US and UK Strikes on Yemen come about?", *The Guardian*, 12.01.2024, Erişim Tarihi: 13.01.2024, Erişim Adresi: <https://www.theguardian.com/world/2024/jan/12/yemen-houthi-rebels-who-are-they-what-attacking-us-uk-airstrikes-red-sea-crisis>.
- Bowman, Tom (2024), "U.S. and U.K. Strike Houthi Targets in Yemen", *NPR*, 11.01.2024, Erişim Tarihi: 13.01.2024, Erişim Adresi: <https://www.npr.org/2024/01/11/1223238786/us-strikes-houthis-yemen>.
- Demirci, Zuhale (2023), "İngiltere, İsrail'e İstihbarat Sağlamak için Gazze Üzerinde Gözetleme Uçuşları Yapacağını Duyurdu", *Anadolu Ajansı*, 03.12.2023, Erişim Tarihi: 13.12.2023, Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ingiltere-israile-istihbarat-saglamak-icin-gazze-uzerinde-gozetleme-ucuslari-yapacagini-duyurdu/3071553>.
- Emir, Mehmet (2023), "ABD'nin Askeri Güç Projeksiyonunun Değerlendirilmesi", Uluslararası Politika Akademisi, 02.12.2023, Erişim Tarihi: 26.01.2024, <http://politikaakademisi.org/2023/12/02/abd-nin-askeri-guc-projeksiyonunun-degerlendirilmesi/>.
- Emir, Mehmet (2023), "Avrupa ve Düzensiz Göç", içinde (editör: Cengiz Dinç) *Avrupa 2023 Siyaset, Güvenlik, Göç, Terör ve Dış İlişkiler*, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, ss. 67-72
- Emir, Mehmet (2023), *Avrupa Birliği'nin Gelişen Libya Politikası: Göç ve Güvenlik*, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Emir, Mehmet (2023), "İsrail'in Gazze Operasyonu Bağlamında Değerlendirmeler", Uluslararası Politika Akademisi, 13.12.2023, Erişim Tarihi: 13.01.2024, Erişim Adresi: <http://politikaakademisi.org/2023/12/13/israilin-gazze-operasyonu-baglaminda-degerlendirmeler/>.
- *Euronews* (2023), "İran Devrim Muhafızları Ordusu Üyesi General Musavi Şam Yakınlarında İsrail Saldırısında Öldürüldü", 25.12.2023, Erişim Tarihi: 04.01.2024, Erişim Adresi: <https://tr.euronews.com/2023/12/25/iran-devrim-muhafizari-ordusu-uyesi-general-musavi-sam-yakinlarinda-israil-saldirisinda-ol#:~:text=%C4%B0ran%20Devrim%20Muhaf%C4%B1zlar%C4%B1%20Ordusu'nd>

an%20General%20Razi%20Musavi%2C%20Suriye',son%20dakika%20geli%C5%9Fmesi'%20olarak%20duyuruldu.

- Gallagher, Aine (2024), "Uluslararası Adalet Divanı Nedir, 'İsrail'in Gazze'de Soykırım Yapmakla' Suçlandığı Dava Neden Bu Mahkemede Görülecek?", *BBC News Türkçe*, 05.01.2024, Erişim Tarihi: 25.01.2024, Erişim Adresi: <https://www.bbc.com/turkce/articles/cw0dw132pw0o>.
- Gavison, Ruth (1999), "Jewish and Democratic? A Rejoinder to the "Ethnic Democracy" Debate", *Israel Studies*, Cilt 4, Sayı: 1, ss. 44-72.
- GFP (2023), "2023 Military Strength Ranking", Erişim Tarihi: 10.01.2024, Erişim Adresi: <https://www.globalfirepower.com/countries-listing.php>.
- Gürkan, Salime Leyla (2013), "Yahudilik", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Erişim Tarihi: 26.01.2024, Erişim Adresi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/yahudilik>.
- Hanikra, Rosh (2024), "Another War could Break Out On the Israel-Lebanon Border", *The Economist*, 04.01.2024, Erişim Tarihi: 04.01.2024, Erişim Adresi: <https://www.economist.com/middle-east-and-africa/2024/01/04/another-war-could-break-out-on-the-israel-lebanon-border>.
- Harkov, Lahav (2024), "Assassinated Hamas leader Saleh Al-Arouri was Key Conduit between Hamas, Iran", *Jewish Insider*, 04.01.2024, Erişim Tarihi: 04.01.2024, Erişim Adresi: <https://jewishinsider.com/2024/01/hamas-hezbollah-saleh-al-arouri-assassination-israel-war/>.
- *Independent Türkçe* (2023), "Siyonist" Biden'ın İsrail'le Yakın Bağları: 36 Yılda Milyonlarca Dolar Bağış", 22.10.2023, Erişim Tarihi: 13.01.2024, Erişim Adresi: <https://www.indyturk.com/node/668951/d%C3%BCnnya/siyonist-biden%C4%B1n-i%CC%87sraille-yak%C4%B1n-ba%C4%9Flar%C4%B1-36-y%C4%B1lda-milyonlarca-dolar-ba%C4%9F%C4%B1%C5%9F>.
- Karaman, M. Lütfullah (2009), "Siyonizm", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Erişim Tarihi: 26.01.2024, Erişim Adresi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/siyonizm>.
- *Milliyet* (2024), "ABD ve İngiltere Yemen'de Husiler'i Vurdu!", 12.01.2024, Erişim Tarihi: 13.01.2024, Erişim Adresi: <https://www.milliyet.com.tr/dunya/abd-ve-ingiltereden-yemene-hava-saldirisi-7062834>; "ABD ve İngiltere'den Yemen'e Ortak

Saldırı," 2024, <https://www.sozcu.com.tr/abd-ve-ingiltere-den-yemen-e-ortak-saldiri-p14795>, Erişim Tarihi: 13.01.2024.

- *NBC News* (2024), "U.S. and Britain Launch Strikes against Houthi Rebel Targets in Yemen", 12.01.2024, Erişim Tarihi: 13.01.2024, Erişim Adresi: <https://www.nbcnews.com/news/world/us-britain-strikes-houthi-yemen-rcna133576>
- *NPR* (2024), "Violence in Iran and Lebanon Prompts Concern Israel-Hamas War Could Expand", 03.01.2024, Erişim Tarihi: 04.01.2024, Erişim Adresi: <https://www.npr.org/2024/01/03/1198909893/consider-this-from-npr-draft-01-03-2024>.
- *NTV* (2023), "ABD, Fransa, Almanya, İtalya ve İngiltere'den İsrail'e Destek", 10.10.2023, Erişim Tarihi: 13.12.2023, Erişim Adresi: https://www.ntv.com.tr/dunya/abd-fransa-almanya-italya-ve-ingiltereden-israile-destek,IBKpKZt_N0CcU3xLC21Ytg.
- *NTV* (2023), "Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan Mossad'a Suikast Uyarısı", 06.12.2023, Erişim Tarihi: 13.12.2023, Erişim Adresi: <https://www.ntv.com.tr/turkiye/cumhurbaskani-erdogandan-mossada-suikast-uyarisi,9pjq2Uxzs02zDxNLv4NMTQ>.
- *NTV* (2023), "Netanyahu'dan Gazze'ye Kara Harekatı Hazırlığında "Yeşaya Kehanetleri" Vurgusu: Yeşaya Kehanetleri Nelerdir?", 27.10.2023, Erişim Tarihi: 12.12.2023, Erişim Adresi: <https://www.ntv.com.tr/galeri/dunya/netanyahudan-gazze-ye-kara-harekati-hazirliginda-yesaya-kehanetleri-vurgusu-yesaya-kehanetleri-nelerdir,ZBDhTWx6AkupBffp-sGj7g/eleDQ-w9H0SZWqJV3djeKw>.
- *NTV* (2024), "İsrail Soykırımından Yargılanacak", 26.01.2024, Erişim Tarihi: 26.01.2024, Erişim Adresi: <https://www.ntv.com.tr/dunya/uluslararasi-adalet-divani-israilin-talebini-reddetti-soykirim-davasi-esastan-gorulecek,NSeLQUP5YEM4vGGXbOT9w>.
- *Reuters* (2024), "US and Britain Strike Yemen in Reprisal for Houthi Attacks on Shipping", 13.01.2024, Erişim Tarihi: 13.01.2024, Erişim Adresi: <http://www.reuters.com/world/us-britain-carry-out-strikes-against-houthis-yemen-officials-2024-01-11/>.

- Shindler, Colin (2013), *A History of Modern Israel*, Cambridge: Cambridge University Press.
- *Sondakika.com* (2023), "İsrail Ordu Sözcüsü Hagari: Birden Fazla Cephede Savaşabiliriz", 15.10.2023, Erişim Tarihi: 13.12.2023, Erişim Adresi: <https://www.sondakika.com/dunya/haber-israil-ordu-sozcusu-hagari-birden-fazla-cephede-16433059/>.
- *Sözcü* (2024), "ABD ve İngiltere'den Yemen'e Ortak Saldırı", 12.01.2024, Erişim Tarihi: 13.01.2024, Erişim Adresi: <https://www.sozcu.com.tr/abd-ve-ingiltere-den-yemen-e-ortak-saldiri-p14795>.
- *Sputnik Türkiye* (2023), "Rusya: ABD'nin Vetosu, Gazze'de 'Yanlışlıkla' Değil, Bilinçli Kan Dökülmesi Anlamına Geliyor", 11.12.2023, Erişim Tarihi: 13.12.2023, Erişim Adresi: <https://sputniknews.com.tr/20231211/rusya-abdnin-vetosu-gazgede-yanlislikla-degil-bilincli-kan-dokulmesi-anlamina-geliyor-1078323953.html>.
- Statista, "Proposed United States Military Aid to Israel from 2009 to 2020", Erişim Tarihi: 15.01.2024, Erişim Adresi: <https://www.statista.com/statistics/209368/proposed-us-military-aid-to-israel/>.
- *The New York Times* (2024), "Attacks Heighten Fears of a Wider War for the Middle East and U.S.", 03.01.2024, Erişim Tarihi: 04.01.2024, Erişim Adresi: <https://www.nytimes.com/2024/01/03/us/politics/war-israel-iran-hezbollah-yemen.html>.
- Tiryaki, Ayşe İrem (2023), "ABD'li Aktivist West: ABD'nin İsrail'in Eylemlerini Sona Erdirme Amacı Taşıyan Oylamayı Veto Etmesi, Ahlaki Bir Çöküştür", *Anadolu Ajansı*, 10.12.2023, Erişim Tarihi: 13.12.2023, Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abdli-aktivist-west-abdnin-israilin-eylemlerini-sona-erdirme-amaci-tasiyan-oylamayi-veto-etmesi-ahlaki-bir-cokustur/3078629>.
- *TRT Haber* (2023), "Blinken: Bir Yahudi Olarak da Buradayım", 12.10.2023, Erişim Tarihi: 13.12.2023, Erişim Adresi: <https://www.trthaber.com/haber/dunya/blinken-bir-yahudi-olarak-da-buradayim-802985.html>.
- *TRT Haber* (2023), "İran Devrim Muhafızları Ordusu Komutanlarından Musevi, Suriye'de Öldürüldü", 25.12.2023, Erişim Tarihi: 04.01.2024, Erişim Adresi:

<https://www.trthaber.com/haber/dunya/iran-devrim-muhafizlari-ordusu-komutanlarindan-musevi-suriyede-olduruldu-823689.html>.

- Ulutaş, Ufuk & Bölme, Selin M. & Demir, Gülşah Neslihan & Torlak, Furkan & Ziya, Saliha (2012), *İsrail Siyasetini Anlama Kılavuzu*, Ankara: SETA Yayınları.
- Walsh, Aoife (2023), "İngiltere, İsrail'e Destek için Doğu Akdeniz'e Gemi ve Gözetleme Uçağı Konuşlandıracak", *BBC News Türkçe*, 13.10.2023, Erişim Tarihi: 13.12.2023, Erişim Adresi: <https://www.bbc.com/turkce/articles/ckreyk1g89ro>.
- Zerubavel, Yael (1997), *Recovered Roots: Collective Memory and the Making of Israeli National Tradition*, Chicago: University of Chicago Press.